

■ FĂNUȘ
BĂILEȘTEANU

O antologie a dramaturgiei românești 1944 ~ 1977...

... continuă seria panoramelor nuvelei, romanului, reportajului apărute la Editura „Eminescu.” — se citește pe coperta interioară a primului dintre cele două masive volume (ingenios concepute grafic și ilustrate de Val. Munteanu, regizate de criticul și istoricul literar Valeriu Răpeanu, deopotrivă și remarcabil animator, critic și istoric al teatrului (vezi antologia de acum 13 ani „Dramaturgia română contemporană”, din B.P.T., monografia și ediția G. M. Zamfirescu, precum și celelalte volume ale sale).

Așadar, ca o primă observație, această antologie „continuă seria panoramelor” anterioare ale Editurii „Eminescu”, dar — trebuie dic-

cizat imediat — nu în litera, ci numai în spiritul ei. Pentru că, dacă volumele dedicate nuvelei, romanului ori reportajului urmăreau, cit de cit, un panoramic al evoluției genului, actuala „panoramă” își asumă deliberat sarcina de a transcende (editorial) o „dramă” consințită *ab initio*: criteriul cronologic își dispută întâietatea cu cel tematic, ajungându-se la ceea ce în lexicografie se poate numi convergența sau interferența criteriilor. (În cadrul fiecărei subdiviziuni tematice se respectă criteriul cronologic al reprezentării pe scenă.) Primul volum prezintă „teatrul de inspirație contemporană”, antologând, în ordine, următoarele 11 piese: *Omul din*

■ V. MÎNDRA

...dar și o ipoteză istoriografică

O simplă antologie a dramaturgiei românești contemporane devine un fapt pozitiv prin chiar pătrunderea sa în sfera certitudinilor materiale. Editurile noastre tipăresc rar, și în tiraje descoperitoare, piesele de teatru. În același timp, instituțiile de spectacol selectează deconcertant creațiile originale, lăsând adeseori în anonimat texte de calitate. Apariția a două volume masive, cuprinzând nouăsprezece opere dramatice și un complex aparat documentar, se înscrie printre evenimentele editoriale cele mai fericite.

Îngrijitorul ediției, Valeriu Răpeanu, traversând un material vast, întins pe intervalul a peste trei decenii, s-a angajat în dificultăți și dileme considerabile. Rezultatul justifică, desigur, eforturile, dar — așa cum editorul însuși o prevede — alegerea titlurilor „dă naștere unor discuții” fiind „susceptibilă de modificări, de amendări”.

Autorul antologiei ne reamintește, în „Nota asupra ediției”, că „perspectiva asupra dra-

maturgiei noastre” (dintre 1944 și 1977), așa cum se degajă din cele două tomuri, este rezultatul unei viziuni „personale”. Cum ar putea fi altfel? O anume participare a subiectivității este inerentă oricărei lucrări de selecție. Dar, fiindcă nu ni se oferă o listă de preferințe eliberate din timp, ci „O antologie...” aplicată la o cronologie strictă, confruntarea opțiunilor „personale” cu alte puncte de vedere (la rîndul lor, amenabile) nu poate fi decât profitabilă. În fond, meritoria antologie apărută la editura „Eminescu” propune cititorului nu numai o grupare de texte, ci și o ipoteză de istoriografie literară, altfel spus, o imagine concentrată a dramaturgiei noastre din ultimii treizeci și doi sau treizeci și trei de ani. Iată de ce controversarea selecției tinde, dincolo de jocul preferențelor individuale, către o cit mai dreaptă orlonare a valorilor. Nu ne putem îndoi că V. Răpeanu a precălculat o asemenea discuție de acut interes în chiar structura cromatică a sale.

ceatală de Mihail Davidoglu, *Trei generații* de Lucia Demetrius, *Moartea unui artist* de Horia Lovinescu, *Acești îngeri triști* de D. R. Popescu, *Camera de alături* de Paul Exerac, *Puterea și Adevărul* de Titus Popovici, *Diogene căinele* de Dumitru Solomon, *Chițimia* de Ion Băieșu, *Într-o singură seară* de Iosif Naghin și *Matca* de Marin Sorescu. Cel de-al doilea volum („teatrul de inspirație istorică”) autologhează dramele: *Anton Pann* de Lucian Blaga, *Nunta din Peruggia* de Alexandru Kirițescu, *Bălețescu* de Camil Petrescu, *Căruța cu păiațe* de Mircea Ștefănescu, *Avram Iancu sau Calvarul biruinței* de Al. Voitin, *Iancu la Hălmașiu* și *Urme pe zăpadă* de Paul Exerac, *Săptămîna patimilor* de Paul Anghel și *Moartea lui Vlad Tepez* de Dan Tărebilă. În total, deci, sînt reprezentate 18 autori dramatici și reproduse 20 de piese. E mult? E puțin? E de discutat. În spiritul răspunsului pe care l-a dat Caragiale dilemei „artă cu tendință — artă pentru artă”, s-ar putea spune, din capul locului, că, deși urmărește istoria fenomenului teatral (vezi și substituirile celor două volume), Valeriu Răpeanu a acordat credit umoră dintre piesele cele mai rezistente, din punct de vedere literar (deci a optat, ca și Caragiale, pentru „arta cu talent”), ale ultimelor trei decenii, oferind o oglindă, evident subiectivă (de aici, precauția insinuată chiar în titlul cărții: „O antologie...”), dar înalt

reprezentativă pentru dramaturgia română contemporană, o antologie imperios necesară atât în peisajul culturii naționale actuale, cît și în relațiile, tot mai numeroase, cu mișcarea teatrală din alte țări. E de salutat, așadar, înainte de orice, inițiativa pasionatului cercetător și om de cultură, a editurii pe care o conduce, cam singura care, în ultimii ani, în mod statornic și organizat, în două colecții cu profil bine precizat („Banpa” și „Mască”), a încercat și în bună măsură a reușit să valorifice creația dramatică a zilei, precum și critica de teatru, alături de destul de urgisită în plan editorial. Fiește că se poate discuta — așa cum anticipam mai sus — asupra opțiunilor, Ca și asupra criteriilor de alcătuire a celor două volume. Rămîne cam de neînțeles de ce nu figurează, în nici un fel, în această antologie, dramaturgi de autentice succes, în ultimii ani (Teodor Mazilu, Mibnea Gheorghiu, Mircea Radu Iacoban, Ronulus Guga), dramaturgi-dramaturgi (ca să spun astfel — Mihai Neagu Basarab, Leonida Teodorescu, Ecaterina Oproiu) sau dramaturgi-scriitori (ca să mă exprim înrăși impropriu — Eugen Barbu, Laurențiu Fulga, Corneliu Leu, Alice Botez, despre care se spun, mai ales despre primul și cel de-al doilea, cuvinte măgulitoare în studiul introductiv). Înțeleg că ștacheta valorii a fost înălțată de Valeriu Răpeanu

Schimbînd cîteva nedumeriri cu privire la compoziția „Antologiei...”, este firesc să începem cu o obiecție de principiu. Alcătuind vîtrina reprezentativă a dramaturgiei de după 1944, editorul n-a ținut seama de faptul, incontestabil, că piesele semnificative ale acestei etape nu se distribuie în mod egal pe generații. Pentru a vorbi mai limpede, literatura teatrală a epocii noastre, ca și celelalte genuri, a produs cele mai originale creații după 1960, mai cu seamă în ultimul deceniu. Din „Nota asupra ediției” pare să se desprindă, ca principal criteriu selectiv, „clasicizarea” pieselor, de fapt, validarea valorilor prin „ponderarea” căpătată „în repertoriu”. O asemenea opinie face abstracție de decalajul constant dintre progresia literaturii dramatice și evoluția (mai lentă) a opțiunilor repertoriale. Dacă ar fi să ne gîndim după palmaresul lor scenic, *Jocul icteilor*, *Danton* sau *Zamolxe* n-ar mai figura în prima linie a dramaturgiei românești interbelice, unde și-ar fi găsit, în schimb, locul, pe asemenea false temeuri, piese de A. de Herz. Această opțiune duce — probabil — la excluderea din „O antologie...” a cîtorva dintre autorii dramatici care, jucați mai puțin, din cauza obtuzității teatrelor, au fost apreciați de critica dramatică (și literară) pentru originalitatea artistică a ope-

relor lor. Printre acei participanți activi la ridicarea dramaturgiei noastre pe o nouă treaptă calitativă care nu și-au găsit locul în ediția pe care o discutăm, se află scriitorii ca Leonida Teodorescu, Sütö András, Ecaterina Oproiu, Alexandru Sever. Acesta din urmă este ignorat total și în studiul introductiv, în pofida elogiilor unanime cu care critica l-a întâmpinat ultimele trei piese: *Menajera*, *Îngerul bătrîn* și — mai cu seamă — *Descăpăținarea*.

Lațul omisiunilor atinge limitele caracterului său enigmatic odată cu situarea în afara selecției a unor dramaturgi de prim ordin ai perioadei antologate, ca Radu Stanea și Teodor Mazilu. Citim în prefata lui V. Răpeanu că dramele autorului lui *Oedip salvat* „n-au avut decît o circulație postumă și nu la marile teatre”. Să fi condus aceste circumstanțe la omiterea din ediție a unuia dintre cei mai caracteristici reprezentanți ai teatrului nostru poetic de după război? Piesele lui Radu Stanea nu sînt, desigur, străine elitelorului, în substanța lor, de vreme ce acesta le atribuie — în studiul introductiv — „darul de a transpune cu o poezie de mare sensibilitate și rafinement credința care întruchipează idei absolute”. Confirmată artistic, dramaturgia lui Radu Stanea (scrisă între 1945 și 1958, tipărită și jucată în anii

foarte sus, apoi, că s-au avut în vedere numai piesele jucate etc., totuși, cred că trebuia să se acorde o oarecare atenție (nu știu în ce modalitate — poate, a unor comentarii nuî ample) unor piese precum *Iona*, *Răceala*, *Muntele*, *Capul*, *Descăpătinarea*, *Noaptea călătorilor*, *Proștii sub clar de lună*, *Noaptea*, *Simbătă la Veritas*, *Croitorii cei mari din Valahia* etc., autentice succese ale afișului teatral din ultimii zece ani. Cred că în volumul dedicat teatrului „de inspirație istorică” trebuia să-și găsească loc măcar *Răceala* lui Marin Sorescu, ebiar dacă, după cum precizează Valeriu Râpeanu, „momentul și cadrul devin (nici — n.n.) mai degrabă un pretext în sensul teatrului istoric al lui Bernard Shaw și Jean Anouilh”. Cu atât mai mult cu cât Marin Sorescu este numit „un Lucian Blaga ironic” — și Lucian Blaga deschide acest volum, iar dramaturgii străini pomeniți la „influență” și pe Paul Auhgel — prezent în acest volum. Surprinzător mai rămîne, în sfîrșit, faptul că nu se spune nici un cuvînt despre piesa *Muntele* de D. R. Popescu, care, prin frumusețea textului literar, autentic poem dramatic, din care aproape că nu se putea elini un cuvînt, și un oră pușin prin succesul repurtat de spectacolul Teatrului din Piatra Neamț, trebuia să-și găsească loc în această antologie. Să nu le

fi cunoscut (nici piesa, nici spectacolul) Valeriu Râpeanu? Greu de crezut.

În altă ordine de idei, lînul autologia ca atare, așezarea pieselor în cele două volume poate suscita și ea numeroase discuții. Cît de „istorice”, în sensul de reconstituire sau — mă rog — de „inspirație”, sînt piesele lui Lucian Blaga, Paul Everac ori Paul Auhgel și cît de „contemporană”, în sensul, iarăși, de „inspirație” este, de pildă, *Diogene cîinele* de Dumitru Solomon, care nu folosește doar o metaforă în titlul piesei, ci, într-un fel, reconstituie un verosimil fragment din viața acelei cetăți — cum spune însuși autorul — „strălucitoare și placidă, oboșită de războaie și plăceri, incapabilă să-și repare trecutul și vigoarea, orgolioasă, mîndră de tradițiile ei democratice, militare și intelectuale”? În definitiv, și *Puterea și Adevărul* sau *Matca* pot fi considerate piese „de inspirație istorică”, inspirate, adică, din istoria contemporană. Dar toate aceste „păcate” sînt, desigur, fatale pentru orice antologie și se poate discuta la infinit. Important este că ea a apărut și virtuțile ei nu se reduc doar la ceea ce am spus pînă acum. Aș mai semnala măcar două — capitale.

Mai întîi se cuvine să fie apreciat bogatul aparat critic al celor două volume. Fiecărui autor i se rezervă, pe lingă reproducerea integrală a piesei alese, un „cuvînt al edi-

din urmă) nu poate fi abandonată sub motivul recuperării ei tîrzii. Nuvelele sau „Sonetele inebipnite...” ale lui V. Voiculescu ar putea lipsi din antologii „similare ale respectivelor genuri”?

În ceea ce privește neglijarea lui Teodor Mazilu, „Nota asupra ediției” nu ne oferă nici o sugestie. Să neargă viziunea personală a editorului pînă la a-l considera pe autorul *Somnorosei aventuri* printre autorii care „n-au dat încă opera reprezentativă”? În numele acestei condiții, autorul antologiei nu reține nici o piesă aparținînd altor „autori din generația de mijloc sau tînără” (citați nominal, și dintre care cîtiva nu dat, totuși, dovezi ale personalității lor artistice).

Evidența omisiunilor importante strecoară în această alegere, altmînteri cuprinzătoare și utilă, umbra arbitrarului. Impresia de inechitate se accentuează cînd cititorul observă că un singur autor figurează în ambele volume, participînd atît la panorama „teatrului de inspirație contemporană” ca și la cea rezervată „teatrului de inspirație istorică”. Judecînd în sine, decizia de a introduce în antologie trei titluri de Paul Everac ne apare îndreptățită. Caracterul discriminant al acestei excepții provine, însă, nedumeriri. Nu s-ar fi potrivit o soluție identică și pentru autori ca Horia Lovinescu sau Marin Sorescu, ale căror piese istorice (*Petru Rareș*

și *Răceala*) ar fi îmbogățit considerabil volumul al doilea cu texte valoroase și înnoitoare, care nu sînt, în nici un caz, inferioare lui *Iancu la Hălmușiu*?

Este lesne de înțeles că autorul antologiei nu putea să sporească fără măsură numărul pieselor fără a pune în pericol rigoarea unei trieri atente. Pentru a face loc unor drame de primă semnificație, el ar fi putut să renunțe, însă, la cîteva serieri mai modeste (chiar dacă onorabile). Nu ne îndoiim că volumul al doilea ar fi căpătat o altă concentrație valorică dacă, cu riscul chiar de a face să dispară altele, ar fi fost inserate *Petru Rareș*, *Răceala*, *Sărbătorile princiarei* și *Descăpătinarea*, toate, opere literare care îmbină spiritul inovator cu adîncimea conflictului de idei, capabile să dea o altă înfățișare dezvoltării actuale a teatrului nostru istoric.

În ultimă instanță, punctul de plecare al neîmplinirilor selecției (contraziciind nu o dată aprecierile pertinente din studiul introductiv) ni se pare a sălășlui în ideea, laudabilă, în sine, de a realiza o colecție de texte sigure, recunoscute definitiv. Căutînd pentru această omologare un instrument adecvat, Valeriu Râpeanu a crezut — după cum am văzut — că-l află în succesul scenic și în frecvența includerii textelor în

torului" (o fișă a operei), un „autoportret” și un cuvânt despre piesă, ale autorului însuși, o notă privind data, locul și distribuția premierii absolute, celelalte înscenări, o suită de secvențe critice („Piesa văzută de...” — ca tehnoredactare, nu fi văzut numele cronicarului așezat înaintea textului...), și, în fine, o bibliografie a volumelor publicate de autorul în cauză și a referințelor critice, care fac din carte un foarte util instrument de lucru. Și aici se însinuează o contradicție, o „dramă”: Valeriu Răpeanu urmărește evoluția teatrului contemporan, în spectacolele cotidiene, cu ochiul avid de capodoperă al lui Mihail Dragomirescu; se poate spune că a reușit — cu excepția de rigoare (vezi cazul Dan Tăchilă) — să ofere un mănunchi de piese ce adevărat importante ale dramaturgiei actuale; face o bibliografie a volumelor — nu numai de teatru — publicate în edituri, pentru ca la referințe critice să indice numai cronicari și cronici dramatice; soarta ambiguă a dramaturgiei — literatură sau spectacol? — își pune, iată, peetea și pe lucrarea cercetătorului, care și el pendulează, nedecis, între cercetătorul literar și cel al spectacolului, dar, în cele din urmă, această balanșare nu dăunează, ci, dimpotrivă, cred că servește magistral ambelor domenii ale culturii, de fapt, culturii însăși, în ansamblul ei.

repertoriul teatral. Că aceste elemente, mereori importante, nu pot stabili nicidecum autenticitatea artistică a dramelor ne-o dovedește cu prisosință analiza operelor în sine. În același timp, diversificarea valorilor și aprofundarea originalității în întreaga noastră literatură din ultimii cincisprezece ani a dus la o firească înmulțire a personalităților creatoare și în dramaturgie. Nu greșim, prin urmare, dacă, într-o prezentare a textelor cu reale șanse la perenitate, acordăm un spațiu preocupărilor creațiilor din ultima etapă, aflate într-un firesc progres față de acumulările anterioare. Chiar și în ceea ce privește alegerea „piesei reprezentative” pentru fiecare dintre autorii incluși în antologie, editorul s-a oprit, uneori, la texte depășite în evoluția dramaturgului (și în întreaga dezvoltare a genului) — așa cum s-a întâmplat atunci când dintre operele lui D. R. Popescu a ales *Acești îngeri triști* și nu *Păsărea Shakespeare* sau *Balconul* sau atunci când a preferat *Camera de alături* altor scrieri, mai substanțiale, ale lui Paul Everac. Această propensiune către piesele „cuminti” îndepărtează, în câteva rânduri, antologia de partea cea mai vie a creației noastre dramaturgice.

Poate că dorința noastră de a ne explicita observațiile a imprunutat acestor rânduri o ierururare excesivă. Cunoaștem prea

Mai ales că — și acum vrem să remarcăm în ultimă instanță, o altă virtute a acestei antologii — prin personalitatea sa de critic și istoric literar, de editor generos și îndrăzneț, Valeriu Răpeanu realizează, în studiul introductiv și în notele bibliografice care prefătează secțiunea dedicată fiecărui autor, un tablou sintetizând evoluția, direcțiile de dezvoltare și complexa claviatură stilistică a dramaturgiei românești contemporane, a specificului fiecărui creator autologat. Cunoașcător, „din interior”, al fenomenului teatral și avântat — ca puținii alții — de o bună cunoaștere a situației poeziei și prozei românești, el reușește ca, prin câteva sugestive paralele, să atingă o mare parte dintre punctele sensibile ale dramaturgiei naționale actuale. Sfânta sa nemulțumire pentru starea generală a repertoriului teatral național și dragostea sa neîfămurită pentru teatru (din care, de fapt, izvorăște și prima), prețuirea sa generoasă pentru piesele „mari” și rezervele sau imperativele exprimate sînt motive asupra cărora, dincolo de unele nuanțe ale interpretării, dincolo de unele opțiuni — cu care poți sau nu poți să fii de acord — se cuvine să mediteze toți ce trăiesc în, prin și pentru cultura românească. ■

bine martiriul îngrijitorului de ediții pentru ca să nu prețimăm munca specializată care a făcut posibilă apariția unei antologii cu peste 1700 de pagini. În afara alegerii pieselor, „O antologie...” conține consistente comentarii și lungi liste bibliografice, care informează extins, nu fără scăpări asupra cărora vom reveni cu un alt prilej. Ar fi fost, desigur, mai potrivită unei asemenea lucrări o fișare a tuturor pieselor de teatru scrise de dramaturgii selectați, inclusiv cele reprezentate și nepublicate, ca și cele tipărite în periodice. Certă imperioasă de specificul genului, o „dramatografie” completă a fiecărui autor autologat ar fi evitat numeroasele lacune pe care le permite înregistrarea exclusivă a operelor *apărute în volum*.

Față de antologiile anterioare, cele două volume recent apărute opau nu numai o structură istoriografică superioară, dar și un superior nivel literar. Semnalind omisiunile care se conturează privind evoluția literaturii noastre dramatice dintre o altă perspectivă decît aceea — consecventă cu sine — a editorului, n-am acordat, poate, spațiul cuvenit elogiilor. Considerăm, însă, această intervenție ca o spontană pătrundere în discuție, în acea discuție pe care „O antologie a dramaturgiei românești 1944—1977” o stîrnuște prin chiar semnificația misiunii sale. ■